

İlhan Başgöz'le Sivas'ta İki Gün*

Tekin Şener**

“Beni mutluluktan uçurdunuz çocuklar” dedi, 100'üne merdiven dayayan profesör. Yarım saat kadar Eğrice-Karaözü yolunu araya araya, Gemerek senin Yeni Çubuk benim dolaşıp duruyorduk. Sızır'dan ayrılan yolu nihayet bulduk ve yeşilin onlarca tonu ile bezenmiş, taze bahar kokusunun insanı çarptığı bir vadiye girdik. Hepimizi coğrafyanın güzelliği ve uzayıp giden yeşil yolun enginliği kavramıştı. İlhan Hoca'yı kuşatan daha keskin duyguların o an farkına varamadık. Yol boyunca türkülerle, şiirlerle dışa vurduğu neşeli fakat sakin hâli yerini coşkuya bırakmış; İlhan Hoca sevincini, heyecanını bir çocuk berraklığıyla yaşamaya başlamıştı. Bu toprağın buğusu her adımda damla damla varlığına karışıyor, Hoca'da hatıralarla karışık hayalleri, görüntüleri, türküleri çağırıyordu...

Bir gün önce Sivas'ta çocukluğundan ve ilk gençliğinden kalma mekânları gezdiğimizde ilk çağrı dalgası gelmiş, 80 yıl öncesinden anılar ve duygular sökün etmişti. Ethem Beyin Parkı, Öğretmen Okulu, Kabak Yazısı, Sivas Lisesi, Çukurbostan ve Yağcı Sokağı... Gemerek'ten gelip yerleştikleri, 1930'ların Sivas'ının üzerindeki yoğun sis tabakası her mekânda biraz daha aralanıyordu. Çukurbostan'ın dar sokaklarında, evinin izini sürerken; köşedeki çeşme kalıntısı, ilerideki ev harabesi, ötedeki kürün, berideki sokak tabelası 80 sene öncesinden tanış selamlarıyla karşılıyordu onu. Derken, 70 senedir Yağcı Sokaklı olan bir amcaya tesadüf ettik. Bize Sucu Bekir'in ve mahallenin diğer eskilerinin evlerini, şimdilerde yerinde betonarme bir cami olan ahşap mescidi, Hacı Zahit'e ve Yiğitler'e giden dar araları tarif etti. İlhan Başgöz'ün mahallesindeki geçmiş yolculuğuna rehberlik etti. “Babam buradaki mescitte müezzinlik yapardı. Ramazanlarda beni de teravihe götürürdü. Ya Hennan ya Mennan diye başlayan bir ilahî okurduk.” Gülümseyerek ilahîyi terennüm etti biraz. “80 sene öncesinin Sivas'ından bugüne kalan birkaç şeyden biri de o ilahîdir” demek istedim, fakat başka bir ayrıntıya dikkat kesildiğini görünce sustum.

* 22-23 Mayıs 2015'te halk biliminin duayeni Prof. Dr. İlhan Başgöz'le Sivas'ta ve Gemerek yöresinde geçirdiğimiz vakitlerin hikâyesidir. İşte bu kadardır ol hikâyet.

** Gazeteci - Yazar Yaşam Ağacı Dergisi Yayın Yönetmeni, tekinus@gmail.com

Çukurbostan'dan ayrıлып görmek istediği diğer mekânlara doğru hareket ettiğimizde, İlhan Başgöz'ün gözü arkada, akli ve ruhu birkaç çağ öncesindeydi. Ethembey Parkı'na varır varmaz, gözleri bir gölet aradı. Bugün yaşayan Sivaslıların belki yüzde doksanının bilmediği bir manzarayı sordu. Onun Sivas'ında, Ethembey Barajı denen ve Sivaslıların yüzdüğü, kayıkla gezdiği bir gölet vardı çünkü. 80 sene sonra ise büyükçe bir semt parkı... Oraya dair yaşayan tek şey Ethembey ismi, ona da şükür... Kabakyazısı'nda ise tanıdık iki bina kalmış sadece; şimdilerde Arkeoloji Müzesi olan Sanayi Mektebi Demirhanesi ve Öğretmen Okulu. Asfaltın ve betonun örttüğü Kabakya-zısı, tikiş tikiş ve boğucu bir kentsel alan olmuştu

artık. Orada fazla oyalanmadık, bir iki hatıra fotoğrafından sonra ver elini Sivas Lisesi.

“Liseye gidince sınıfıma çıkacağım, sırama oturacağım, siz numaramı söyleyeceksiniz, ben de ‘burada’ diye karşılık vereceğim” diye heyecanla anlatıyordu. “Bina kapalı, restore ediliyor, belki bu Eylül’e açılır, ama şimdi girmemiz mümkün olmayabilir” dedikse de bizi duymazdan geldi. Ağır işittiğinden değil bu sefer duymak istemediğinden duymadı. Bekçiye doğru öyle kararlı adımlarla ilerledi ki bize takip etmekten başka bir seçenek kalmadı. “Bey, ben bu okuldan 1939’da mezun oldum” diye başladı meramını anlatmaya ve şantiye alanına girdik. Ancak arkadaki cümle kapsamında durdurulduk, bundan sonrasının tehlikeli olduğu söylendi. İlhan Hoca da bize sınıfının penceresini gösterdi. Duvarlara dokundu, zamanı aşan bakışlarla Sivas Lisesi’nin seyrine daldı. Neler gördü, neler hatırladı, neler hissetti... O birkaç saniyeye ne hikâyeler, ne anılar, ne duygular sığdı...

“Bize Sivashlı derler”

O gün öğleden sonra Cumhuriyet Üniversitesi’nde geçti. Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi’nde Halkbilim kürsüsünün (ikinci) kurucusu olan Prof. Dr. Sedat Veyis Örnek anısına düzenlenen toplantıya onur konuğu olarak davet edilen İlhan Başgöz’le birlikte kampüse doğru yola çıktığımızda, Kızılırmak’tan geçerken, Hoca için tanıdık bir mekânı, tarihî Eğriköprü’yü de görmüş olduk. Öğle yemeğinde C. Ü. yöneticileri, *Hayat Ağacı* dergisi yazarları ve Ankara’dan bu toplantı için gelen çoğu DTCF’li hoca ve öğrencilerle buluştuk. Merkezî amfiyi dolduran Cumhuriyet Üniversitesi öğrencileri o gün, Türkiye’de halkbiliminin iki şahikasından Sedat Veyis Örnek’i yokluğunda tanıma ve anlama, İlhan Başgöz’ü de canlı canlı dinleme ve bol bol fotoğraf çekme fırsatı buldular. TÜBİTAK desteğiyle yürütülen ve 16 aydır devam eden *Sedat Veyis Örnek Sözlü Tarih, Biyografi ve Belgelik Çalışması* başlıklı proje kapsamında, *Folklor/Edebiyat* dergisinin (dvd ekli) 820 sayfalık özel sayısının tanıtımını amaçlayan bu toplantının açış konuşmalarını proje direktörü Doç. Dr. Serpil Aygün Cengiz ve Cumhuriyet Üniversitesi Rektörü Prof. Dr. Faruk Kocacık yaptılar. Sıra İlhan Başgöz’e geldiğinde, salon sessizliğe gömüldü.

Kendisine Cumhuriyet Üniversitesi adına rektör beyin takdim ettiği ödülü şu iltifatla kabul etti: “Yurt dışından ve yurt içinden epey ödül aldım, ama onların arasında en kıymetli olanı Cumhuriyet Üniversitesi’nin bana verdiği ödüldür; çünkü ben Sivaslıyım.” Sonra şöyle devam etti:

Size saygılarımı sunarak sözlerime başlamak istemiyorum, onu politikacılara bırakıyorum. Ben size saygı duymasam bu yaşında bu kadar yol gelip Sivas’ta karşınıza çıkar mıydım?” diye hitabına başladı ve devam etti: “Sivas toprağında yetişmiş, Sivas Lisesi’nde okuyan değerli bilim adamı Sedat Veyis Hocam için benden bir açış konuşması yapmam istendi. Eserlerini severek beğenerek, yeni şeyler öğrenerek okuduğum Veyis Örnek’in renkli bir kişiliği var: Şair, oyun yazarı, gazeteci, benim gibi folklorcu. Genç arkadaşlarımız onu anlatan konuşmalar yaptılar, yapacaklar. Ben şu kadarını söylemekle yetineceğim: Sedat Veyis Örnek de ben de Sivas Lisesi’nde okuduk daha önemlisi ikimiz de Sivaslıyız. Sivaslı olmak önemli bir özelliği içerir, bunu türküden öğreneceksiniz: ‘Bahçelerde bal eruk / Dallarını eğeruk / Bize Sivaslı derler / Biz güzeli severuk.’¹

Bu selamlama cümleleri alkışlarla karşılandı. İlhan Hoca daha sonra bu toplantı için bahar bayramı- Nevruz konulu bir konuşma hazırladığını fakat sonradan bu metni bastırıp dağıtmayı uygun gördüğünü, burada Sivas’tan ve Sivas Lisesi’nde geçen günlerinden bahsetmek istediğini söyledi:

Gemerek’te arpalar biçilirken doğmuşum. Doğum tarihim kimliğimde 1923 yazar ama 1921 olmalı. Bu karışıklık Amerika’da başıma tuhaf işler açtı... Neyse babam Muallim Hasan Efendi kulağıma ezan okumuş ve “adını Mehmet İlhan koydum, yaşını Tanrı versin” demiş. İri siyah gözlerim varmış; annem aş ererken manda yavrusuna bakmış da ondan öyle olmuş! Ailenin 7 kız çocuğundan sonra doğan tek erkek evlat olduğum için kundağıma bir mavi boncuk bir de iğde parçası dikmişler... İlkokul 4’e kadar Gemerek’te okudum. Babam 1932 yılında emekli oldu, biz de ‘ver elini Sivas’ diyerek yola çıktık. Sivas’ta dededen kalma bir evimiz vardı, Hamurkesen Mahallesi Yağcı Sokağı’nda. (...) Gemerek’ten Sivas’a, yaylı denilen atlı arabayla gelirken Hanlı İstasyonu yakınlarında acayip bir yağmur başladı. Orada gördüğümüz bir değirmene sığındık ama değirmen de suyla dolmaya başladı. Köylüler uzaktan, ‘domuzcuğu açın’ diye bağırdılar. Biz önce anlamadık, sonra suyun tahliye olması için hazırlanmış düzeneği kast ettiklerini anladık, irice bir taşı yerinden çıkardık, su boşalmaya başladı, biz de kurtulduk. Ertesi sabah Yoğunyokuş’tan yaylımız aşağı inmeye başlayınca, ‘göründü Sivas’ın bağları’... Benim aklımda Sivas’a dair ilk çizgi, yan yana duran servilerin yeşil çizgisi. Tür-

küde söylenmiştir biliyorsunuz: 'Allah sana boy vermiş Sivas servisi gibi' derler. O servileri gördüm ilkin. Sonra evimize yerleştik, ben liseyi bitirene kadar Sivas'taki günlerim o evde geçti. Hafız Recep İlkokulu'nun 5. sınıfına kaydoldum. Adı sonradan Recebevi oldu, daha sonra yıkıldı yerine Ziya Gökalp İlkokulu yapıldı. Okulların, ticarethanelerin, sokakların adları çalışma konusu yapılmalıdır.

İlhan Başgöz sözü sonra çocukluğuna ve ilk gençliğine getirdi. Kişiliğinin oluşmasında büyük rol oynayan aile, okul ve kent ortamına ışık tutan anekdotlar anlattı. 1930'ların Sivas'ından, okul ve mahalle hayatından, kız-erkek öğrenci ve öğretmen ilişkilerinden bahisler açtı. Hatıralarıyla bir şehrin, bir devrin tablosunu çizdi:

Evden ortaokula ve liseye giderken yolumuz Çukurbostan'dan geçerdik. Çukurbostan'ın havuç ve şalgam tarlaları meşhurdur, havuca o vakit 'pürçüklü' derdik. Sabah erken buradan geçerken birkaç pürçüklü, birkaç şalgam koparmadan edemezdik. Mor renkli havuçların tadı şeker gibiydi. Şimdi orada ne çukur kalmış, ne bostan ne de tatlı havuçlar... Hafız Recep Okulu'ndan biraz ileride, Mısmırlmak'ın hemen yanında Kız Muallim Mektebi vardı. Biz okuldan çıkar çıkmaz soluğu kızların çıkış kapısında alır ve bir türkü tuttururduk: 'Kız muallim ovalara yayılır / Hafız Recep hayran olur bayılır'. (Hoca bu dizeyi terennümle okudu ve salonu şöyle bir sallayıp bıraktı) Ben ortaokula girdiğim yıl bu muallim mektebi karma oldu, yani kızlarla beraber okumaya başladık. Kızlarla bir araya gelince biz dut yutmuş bülbüle döndük. Hayran olmak şöyle dursun, yüzlerine bakamaz, iki kelime konuşamaz olduk. Bahri adlı bir arkadaşımız vardı, sınıflarından bir kıza âşık olmuş, okuldan sonra evlerine kadar takip edermiş. Bir gün Galiba Pulur Mahallesi'nde kabadayılar önünü kesmiş, 'burada erkek tilki var, mahallemizin kızlarının namusu...' demişler, kavgaya başlamışlar, Bahri bıçağı çekip birini yaralamış. Mahkemede, savunması sağlam olduğu için ceza almadı Bahri. Ben ortaokuldayken elektrik yoktu. Ben lambanın önüne oturur, masa yerine kul-

landığım sandığın üzerine kitaplarımı açar ama ders çalışmaz, hayallere daldım: Bir sevgilim oluyordu, haramiler onu kaçırdı, Kahraman İlhan da kızı kurtarıyordu... Babam, sınıfta kalırsam beni, kalaycı çırağı yaparım diye korkuturdu. Yıl sonunda karnemi aldım, ibka yani sınıfta kaldın diyordu. Karneyle beraber Meydan Camisi'nin karşısında bir kahvede oturan babama gittim. Babam bana bir çay ismarladı, 'bundan sonra daha iyi çalışır sınıfını geçersin' dedi. Bu beni o kadar etkiledi ki bundan sonra liseyi bitirene kadar sınıfın en iyilerinden oldum. Dersler ezbere dayandığı için çok çalışmazdım, hafızam kuvvetliydi, dikkatli dinlersem evde çalışmama gerek kalmazdı.

Lise 1. sınıfta, Suzan adlı bir kıza âşık oldum, aynı sırada yan yana otururduk. Çoban ağının kızına âşık olmuş da demişler ki, 'ulan kızın haberi var mı?' o da, 'sezdirir miyim, enayi miyim ben?' Ben de tabii Suzan'a sezdirmedim âşık olduğumu ancak yaman bir mektup yazdım. Mektup hülâsa şöyleydi: 'Sizi seviyorum, sizinle mes'ut bir yuva kurmak emelindeyim. Bu yuvanın temelini şimdiden atmak istiyorum, bana müsaade eder misiniz?' Kimbilir hangi romanda okumuşum! Mektubu veremedim, Hacı Zahit'te oturlardı, kâğıdı elime alıp yanından geçerken gösterir gösterir çekerdim, ama cesaret edip veremedim. O yıl babam öldü, benim de bu büyük aşkım bitti. Romans vardı o yıllarda sevgilerde, biz konuşamazdık, ama sevgimizi sembollerle anlatırdık. Cebinde kırmızı mendil gösterirsen, 'aşkımdan yanıyorum' demektir. Sarı mendil, 'senin için sarardım soldum' demektir. Beyaz mendil, 'aşkım tertemizdir' demektir. Önünüzdeki kız mendilini düşürüp eğilir alırsa, 'beni takip et' demiş oluyordu. Şimdiki gençlere acıyorum; daha tanışır tanışmaz, 'şapur şupur Allah'a çok şükür...

Bu son söz salonda genç bir kahkaha tufanına ve kuvvetli alkışa sebep oldu. İlhan Başgöz, bir zaman yolcusuydu, sanki ve üç çeyrek asır geçmişten gelip bir devir anlatıyordu. Şehir kültürüyle ilgilenenler için bu tanıklıkların belgesel değeri büyüktü. Hayat Ağacı'nda yıllardır yaptığımız yayına şahitlik eden bir zaman aşırı haberci gibiydi İlhan Başgöz. İki gün boyunca birlikte olduğumuz Sivas seyahatinde ve bilhassa bu konuşmada Sivas'ın artık hepten unutulmuş ya da metinlere sıkışmış zamanlarından pek çok işareti, ipucunu, sözü ve bilgiyi hafızasının derinlerinden çıkarıp bizimle paylaştı. Son ve unutulmaz bir hatırayı naklederek konuşmasını sona erdirdi. Yıl 1937, Atatürk, Sivas Lisesi'nin 4A sınıfına girer... Hikâyeyi İlhan Hoca'dan nakledeyim:

Lisemizde her sabah kılık kıyafet yoklaması yapılırdı. Sabah erken toplandık, bize dediler ki, 'Mustafa Kemal Atatürk Sivas'a geliyor.' Gidip kendisini İstasyon'da karşılayacaktık. Dehşetli heyecanlandık; kurtuluşun temel taşlarından biri, 4 Eylül'de Sivas Kongresi'nde konmuştu ve biz bu lisede okuyorduk; Mustafa Kemal'in yattığı oda da müze olarak saklanıyordu. İstasyon'un önündeki küçük meydana yerlerimizi aldık. Bütün Sivas ayakta idi. Biz sevinçten ve heyecandan tir tir titriyoruz. Özel tren geldi, Atatürk yanında tanımadığımız insanlarla bindi. İstasyon binası ile cadde arasına kırmızı halı döşenmişti. Atatürk halının üzerinden değil taşların üzerinden yürüdü. Biz buna dedik ki, 'görüyor musunuz Atatürk mürayilikten hoşlanmıyor'. 'Yaşa, varol!' sesleri arasında otomobiline bindi, biz de okulumuza döndük. Dersimiz matematikti, müdürümüz Ömer Bego'nun dersi. Sınıfın kapısı açıldı, içeriye de golf pantolonlu ve spor ceketli iki kişi girdi: Atatürk ve Sabiha Gökçen. Sabiha Gökçen'i resimlerinden taniyorduk, ilk kadın pilot. Hepimiz derhâl ayağa kalktık, Atatürk'e saygılarımızı gösterdik. Onun adı etrafında oluşan efsanenin etkisi altındaydık: Gözleri o kadar güçlüymiş ki bakanlar çarpılır gibi olmuş. Çarpılmaktan korkarak evvela usuldan, kaçamak baktık Atatürk'ün gözlerine. Çarpılmadığımızı anlayınca ders boyu doya doya seyrettik. Dersimizin ne olduğunu sordu, 'hendese' dedik. En ön sırada oturan, dışının kızı Saadet'i tahtaya kaldırdı. Saadet kısa boyluydu ve sınıfın en soğukkanlı talebesiydi. Siyah önlüğü ve beyaz yakasıyla temiz bir görünüşü vardı. Atatürk geçen derste ne işlediğimizi sordu, iki üçgen hangi koşullarda eşit olur diye bir konu görmüştük.

Tahtaya iki üçgen çizdirdi Atatürk, Saadet de ilk üçgenin kenarlarına alfa, beta, gama; ikinci üçgenin kenarlarında da alfa beta1 ve gama1 yazdı. Nedense o vakit bu Yunan harfleri kullanılırdı hendese dersinde. Atatürk birden ciddileşti ve Saadet'e sordu: 'Neden Yunan harflerini kullanıyorsunuz kızım'. Saadet gayet soğukkanlı, 'Paşam bunları öğretmenimiz Ömer Bego kullandı, biz de onun için kullanıyoruz' dedi. Ömer Bey sıvıftaydı, hemen önce çıktı, Atatürk aynı soruyu ona da sordu. O da topu Mili Eğitim Bakanlığı'na attı. Bize öyle geldi ki biz Ömer Bey'in karşısında nasıl tir tir titriyorsak, Ömer Bey de Atatürk'ün karşısında öyle titriyordu. Ömer Bey şunları söyledi: 'Paşam bize henüz matematik kitabı gelmedi, formalar halinde

gönderiyorlar. O formalarda da bu harfler kullanılıyordu. Atatürk o formayı istedi, sayfayı buldu ve yırttı, tahtaya gidip o üçgenlerin kenarındaki harfleri parmağıyla silerek a, b, c yazdı. Sonra bize döndü, 'çocuklar siz şanslı bir kuşaksınız. Biz bu üçgeneler, müselles-i mütesavi's sakayn derdik. Siz eşkenar üçgen diyorsunuz. Çocuklar devrimlerinizin kıymetini bilin, onları koruyun. Atatürk sınıftan çıktıktan sonra müze olarak saklanan odaya gitmiş. Odada ne var; bir demir karyola, bir tahta masa, tahta sandalye. Karyolayı sallamış ve demiş ki; 'Kongre günlerinde bu karyola ben döndükçe gıcır gıcır gıcırdar beni uyutmazdı. O an sallayınca karyola yine gıcırdamış. Meğer Milli Eğitim Bakanı da sıvıftaymış. Kitap yırtıldıktan bir hafta sonra yeni matematik kitabı geldi. O kitapta alfa, beta, gama çıkarılmış a, b, c konmuştu. Lise ile ilgili anılarımı uzatmayacağım. Yalnız övünmek gibi olmasın, ama bir şey söyleyeceğim: 1940 döneminde lise bitirme imtihanında 9 kişi başarılı oldu. O vakit bir de olgunluk imtihanı vardı, ona 9 kişi girdik, bir ben kazandım. Soru da şuydu: 'Hayatta en hakiki mürşit ilimdir' sözünün izahını yapınız. O vakit nereden aklıma gelecek ki ben Ankara'ya gideceğim ve alnında bu sözün yazılı olduğu Dil Tarih Fakültesi'nde okuyacağım. Köylünün biri Ankara'ya gelmiş, sormuşlar 'yav hangi binaları beğendin', 'vallaha bir mürşitin apartmanı var onu çok sevdim ben'. Ben burslu imtihanını da kazanarak Dil Tarih'e kayıt yaptırmaya hak kazanmıştım, fakat kayıt için başvuruda iki ay geç kalmıştım. Okulun dekanına gittim, dekanın adı Saffet Korkut; dağ gibi bir hanımdı, İngilizce hocası. Sordu bana; evladım kimsin, nerelisin, ne iş yaparsın, baban ne iş yapar, kaç kardeşin var falan... Ben de anlattım. 'Evladım biz senin gibi halk çocuklarını okutmayacağız da kimi okutacağız. Git herhangi bir doktordan iki aylık sağlık raporu al, senin iki aylık bursunu da vereceğim' dedi. Benim yolumu çizen Saffet Korkut Hanım oldu.

İlhan Başgöz'ün Cumhuriyet Üniversitesi Merkezî Amfi'deki konuşmasının sonuna gelmiştik artık. Bir uzay zaman koridorundan geçmişçesine karşımıza çıkan bu aksakallı ihtiyar, bize kendi hikâyesinden bahisler açmadı sadece. Sivas'ın ve Türkiye'nin geçmişte kalan bir çağından haberler ilettiler. Veda cümleleri de öyle sıcak, öyle, tanıdık ve öyle maziye aitti:

Uzatmayalım hikâyeti / Koparmayalım kıyameti / Dinleyicilerimize vermeyelim zahmeti. 'Karagöz oyunu biterken Karagöz, o koca patavatsız adam, Hacivat'ı bir güzel patakladıktan sonra seyircilere dönerek der ki, 'her ne kadar sürç-ü lisan ettikse affola, bir dahaki oyuna yakınız elime geçerse vaaaay halinize vay.' Ben de diyorum ki, 'her ne kadar sürç-ü lisan ettikse affola, bir dahaki konuşmamda yakınız elime geçerse vaaaay halinize vay.'

“Sıvaz uşağı olduğunuz belli”

İlhan Başgöz kendisini dikkatle dinleyen yüzlerce kişi tarafından uzun süre alkışlandı. *Folklor/Edebiyat* dergisinin Sedat Veyis Örnek özel sayısı için düzenlenen toplantı daha iki saat devam etti. Örnek'in arkadaşları ve akrabaları, onun kurduğu kürsüden yetişen bilim adamları söz aldı. İlhan Hoca hepsini dikkatle dinledi. Artık yorulduğunu ve dinlenmesi gerektiğini fark edince, akşam yemeğinde buluşmak üzere kaldığı misafirhaneye uğurladık. *Hayat Ağacı* dergisinin ofisinin de bulunduğu Osmanağa Konağı'nda verdiğimiz akşam yemeğinde, TÜBİTAK destekli *Sedat Veyis Örnek Sözlü Tarih, Biyografi ve Belgelik Çalışması* başlıklı projenin ekibi, *Hayat Ağacı* dergisi yazarları, İlhan Başgöz ve ona eşlik eden Cemil Kurt Bey'le akşam yemeğinde buluştuk. İlhan Hoca'nın da hatırlayacağı Sivas'a özgü yemekleri ikram etmeye özen gösterdik. Özellikle tatlı olarak gelen hurma İlhan Hoca'nın çocukluğundan ve annesinin mutfağından gelen bir tat olarak çok makbule geçti. O günün sabahı evimizde yaptığımız kahvaltıda ikram ettiğimiz kete de aynı etkiyi uyandırmış, İlhan Hoca, “annem bunu yapardı, hamurun içine un kavurur koyardı” demiş, hoşnutluğunu göstermişti. Akşam yemeğindeki bir noksanı da, “Eke tekesakalı yok mu?” sözünüyle işaret etti. Çok hayıflandık ama madımak için vakit çok geçti artık... Yemek boyunca okuduğu şiirlerle, naklettiği hatıra ve malumatla, nüktelerle soframızı ışıldattı. “Ben halk edebiyatçısıyım, ama divan edebiyatını da okurum ve bilirim” cümlesini; Nedim'den, Necatî'den, Bâkî'den beyitler ve kıt'alarla süsledi. Abdülkâki Gölpinarlı'dan, 1946 DTCF tasfiyesinden bahsetti. Onunla yakın olunca, koca bir kütüphaneyi zihninde ve hafızasında taşıdığına farkına vardık. Cilt cilt kitaplardan birini kapatıp diğerini açtığına, sayfalar arasında dolaştıkça, insanı ve hayatı okumanın ne demek olduğunu anladık.

Akşam, karşıdaki Abdîağa Konağı'nda sohbete devam ettik. Geniş odaları, ferah sofaları, oymalı tavanları ile gönül açıcı bir Sivas konağı olan bu ahşap yapıda, İlhan Başgöz'ün bir müddet daha yakınında olma fırsatı bulduk. Önce bizi dinledi, fikirlerimizi ve duygularımızı nezaketle onayladı, iltifatlarla mukabele etti. Ne var ki, ertesi sabah erkenden Gemerek'e ve Karaözü'ne doğru yola çıkacaktık ve Hoca'yı bekleyen akrabaları vardı. Bu yüzden erken kalkmak zorundaydı. Gitmeden teşekkür ve veda mahiyetinde, aşağıda tamamını sunacağım konuşmayı yaptı:

Daha uzun kalmak istiyordum aslında fakat kaldığım yerde emminin oğlu ve onun kızı beni bekliyor. Şunu söylemek istiyorum: Şeyh uçmaz müritler onu uçurur. Benim için güzel şeyler söylediniz, çok duygulandım, gerçi yarısını işitmedim, ama çok güzel sözler söylediniz. Bizde, doğuda aşıklar der ki, 'o kadar sevindim ki

sevencimden kalbim kızıl gül oldu açıldı. Benim de hakikaten duyduklarımın kalbim kızıl gül oldu açıldı. Hepinizi çok seviyorum, hepinize başarılar diliyorum. Aslında bu akşam ben size şiirler de okuyacaktım, fakat bekleyeni var. Hepinize çok çok sevgiler, saygılar, selamlar... Sivas uşağı olduğunuz belli; kalbiniz sıcak, duyularınız tatlı...Hepinize sevgilerimi saygılarımı sunuyorum, sağ olun, var olun.

Ayrılmadan önce, Halûk Çağdaş'ın ricası üzerine okuduğu şiirle sözlerini taçlandırdı. Nazım Hikmet'in, "Köprüden Emanetçi Nuri Efendi'ye verip / Bir selvi sandık yollasa memleketim İstanbul / Bir ceviz sandığı..." şiirini pırl pırl hafızasından okudu hoşça kal niyetine.

İlhan Başgöz'le kısa yol arkadaşlığımız

Sivas'taki ikinci günün sabahında şehirden ayrıлып, cenub istikametinde yola revan olduk. Menzimizde, İlhan Başgöz'ün doğduğu ve baba evinin bulunduğu kasaba olan Gemerek ve yıllar önce gittiği ve hiç unutamadığı Karaözü köyü vardı. İlhan Başgöz'ün Ankara'dan beraber geldiği dostu, refiki Cemil Kurt'un emektar Volvo'sunda gidiyorduk. Hoca ön koltukta oturuyor, coğrafyanın sunduğu bahar manzarasını hiçbir detayı kaçırmadan gözleriyle okşuyordu. Kızılırmak'tan geçerken bir türkü tutturdu: "Köprüye varınca köprü yıkıldı / Üç yüz atlı birden suya döküldü / Nice yiğitlerin beli büküldü / Nettin Kızılırmak allı gelini / Gelini gelini benim yârimi..." Hanlı ilk durağımız oldu. İlhan Hoca burada durmak ve çocukluğunun silinmez karelerinden olan hanı ve yakındaki değirmeni görmek istedi. Değirmen yeni ana yola uzak düştüğü için onu göremedik fakat çevre İlhan Hoca'ya çok tanıdık geldi. Yeşile bürünmüş arazide bir müddet dolaştık. Biraz ileride otlayan büyük sığır sürüsünü güden genç çobanla hoş beş ettik. Bu engin yeşil deniz birkaç ay sonra sararacak, daha sonra da bozarıp kalacak. Toprağın, toprağımızın yeşil gelinliğini biraz daha seyrettik ve tekrar yola düştük. Şarkışla'ya kadar yol Cemil Bey ve İlhan Hoca'nın karşılıklı okuduğu şiirler ve bizim de eşlik ettiğimiz türkülerle geçti. Şarkışla'da Âşık Veysel'in adını taşıyan mekânlara uğradık. Kültür merkezi hafta sonunda kapalıydı, parkta bulunan anıtın önünde fotoğraf ve video çekimi yaptık. İlhan Başgöz, heykelinin önünde Âşık Veysel'e dair anılarını anlattı:

Veysel'le 1940 yılından itibaren dost olmuştuk. Arada bir Ankara'ya gelirdi. Ben Dil Tarih'te öğrenciydim. Kaldığı Kırşehir Hanı'ndan onu alır fakülteye götürürdüm. Veysel bir yürüdüğü yerden bir daha yürürse yardıma ihtiyaç duymazdı. Hanın merdivenlerinden iniyoruz, ben koluna girdim. 'İlhan Beğ ne goluma giriyon yav, ben kor müyüm?' dedi. Tatlı bir insandı. 1972 yılında onu köyünde ziyaret ettim. 20 senedir görüşmemişiz. Kapıyı açtı, 'merhaba Veysel' dedim, 'merhaba İlhan Beğ yav, sen nereden çıktın' dedi. 20 sene sonra sesimden tanıdı beni. Veysel'in duvarında bir Şarkışla kilimi vardı, çok güzel bir kilim. Kızı dokumuş, kenarında da kızının adı var, zekine (Sakine). Böyle bakıyorum kilime. Kızı dedi ki, 'baba İlhan Bey kilime çok bakıyor. Veysel de niye baktığımı sordu, çok sevdiğimi söyledim. 'O zaman al götür senin olsun' dedi. Ben de, 'Veysel yav ben senin duvarından kilim götürür müyüm?' dedim, 'biz yine yaptırırız' dedi. 'Parasını da benden alır mısın?' diye sordum, 'alırız' dedi. 1200 lira verip kilimi aldım. O kilim hâlâ Amerika'daki evimin duvarındadır. O günden sonra da Âşık Veysel'i görmedim...

Şarkışla'dan çıktıktan sonra Gemerek'e doğru, Veysel türkülerini çığırarak yola koyulduk. Hoca o an aklına düşen dizeleri terennüm ediyor, biz de ona eşlik ediyorduk. Volvo gidiyor, yol gidiyor; İlhan Başgöz, her şeyin başladığı yere giderek yaklaşıyordu. Ne var ki Gemerek'te durup doğduğu evi görmeye vaktimiz yoktu. İlhan Başgöz, kaymakamlığın davetlisi olarak ertesi gün Gemerek merkezine gidecek; evini, ocağını görecekti. Neyse biz o an Emlek yöresinde olduğumuzu, yörenin şairlerini ve şiir örneklerini İlhan Hoca'dan öğreniyorduk. Yaklaştıkça enerjisi artıyor, kendini daha çok dışa vuruyordu. Karaöz'ü yoluna girdiğimizde, içine düştüğümüz manzara hepimizi kuşatmıştı. Bu yol hikâyesini unutulmaz kılan yolun ve yol arkadaşlarımızın güzelliği ve sıra dışılığı idi. Duygularını şiire ve türküyeye döken İlhan Hoca'nın, yarı yaşından küçük refiki ve dostu Cemil Bey mısraları tamamlıyor, İlhan Başgöz'ün özde de sözde de yakını olduğunu hissettiriyordu. "Biz Hoca'yla kahvaltılarımızda böyle karşılıklı şiirler okuruz" diye anlatmaya başladı. Divan edebiyatındaki halk şiiri söyleyişlerinin, bilhassa Necati ve Şeyhülislam Yahya'da sıkça rastlanan söyleyişlerin üzerinde durduklarından; o meşhur Eğin türküsünün bilinmeyen üçüncü kıtasını, Amerika'da İlhan Başgöz'den öğrenip saza döktüğünden bahsetti. O kıta şöyle imiş: "Fırat kenarının ince dumanı / Yayılır dağlara seher zamanı / Ben yârımdan kestim artık gümanı..."

Karaöz'ü İlhan Başgöz'ü bekliyordu. Bahar şenliğinde, gurbetten ve çevreden gelen binden fazla insan toplanmış; dost ahbap, konu komşu bir araya gelmiş; kazanlar kaynıyor, yemekler yeniyordu. Daha önce bu kadar güzel, bu kadar bakımlı, bu kadar gelişmiş bir köy anlatsalar, doğrusu inanmazdık. Anadolu'nun ortasında, hayallerini emekleriyle birleştiren insanların gerçeğe dönüşen bir rüyası olmuş Karaöz'ü. Bir adı da Maariföz'ü imiş ve bu isim köyün yakın tarihinde tam olarak karşılığını bulmuş. 1929'da ilkokul, 1957'de ortaokul, 1978'de ise lise köylülerce el birliğiyle yapılmış. Köy enstitülerinden mezun olan Karaözülülerin sayısı da altmışın üzerindeymiş. Ünlü gazeteci Fikret Otyam'ın yarım asır önce keşfettiği ve tüm Türkiye'ye tanıttığı Karaöz'ü, ondan sonra pek çok kişinin dikkatini çekmiş. İlhan Başgöz de onlardan biri. Köyde Fikret Otyam'ın adını taşıyan bir de küçücük şahanecik kültür evi var. Taşın ve ahşabın zarif bir mimariyle bulunduğu bu yapıda İlhan Başgöz bol bol kitap imzaladı. Tanışları ve okurlarıyla görüştü. Geçtiğimiz yıl, Fazıl Say'ın Serenat Bağcan'la bir açık hava konseri verdiği Karaöz'ü, bu yıl İlhan Başgöz'ü, bağlama virtüöz'ü Erdal Erzincan'ı ve ünlü fotoğraf sanatçısı İsa Çelik'i ağırlıyordu. Fikret Otyam ise ağır rahatsızlığı sebebiyle bu

yıl gelememişti. Türkiye’de bazı sanatçıların ve yazarların ilgi odaklarından Karaözü ile bizi tanıştıran İlhan Başgöz oldu. Bizi hoşça karşılayan, şenliklerine katıldığımız, sofralarına oturduğumuz Karaözülü erenler; “sahipsizlik, çaresizlik” edebiyatına, “devlet bize baksın” kolaycılığımıza saplanmadan, baba yurtlarını şenlendirmiş, harika bir yaşama alanına çevirmiş. Yüzlerine söylemeye fırsat bulamadığımız takdirlerimizi bu sayfalardan sunuyoruz.

Tören alanına kurulan kürsüde, “Karaözü’nün kara gözlü insanları” diye başlayan bir de konuşma yapan İlhan Başgöz’ü, orada toplananlar gâh alkışlayarak, gâh kahkahalar atarak, gâh pürdikkat kesilerek dinlediler. Âşık Veysel’e dair, Alevi kültürü ile ilgili araştırmalarıyla tanınan İrene Melikof’a dair anekdotlar nakletti. Saha araştırmaları esnasında karşılaştığı ilginç olayları anlattı. Dinleyicileri selamladıktan sonra, “Sakın ha yaşlanmayın, bakın

ben yaşlandım gayet zor oluyor” öğüdünü verdi ki, bu nükteye; sevgi, takdir ve sahiplenme ifade eden alkışlarla karşılık aldı.

Akşamla birlikte Karaözü’den ayrılmaya vaktimiz de yaklaşıyordu. İlhan Hoca’yla vedalaşırken, tez zamanda tekrar bir araya gelme dilek ve temennilerimizi sunduk. Gemerek’te kendisini bekleyen hemşehrileriyle buluşacağı için bizimle tekrar Sivas’a dönmedi, o akşamı ve geceyi Karaözü’de geçirmek istedi. Onunla geçirdiğimiz iki günden aklımızda, pek çok özel görüntü, duygu gelgitleri ve sözler kaldı. En çok da, bütün anlamları ve çağrışımlarıyla “Sıvaz uşağı” kelimesi yer etti. Bir insan tipini işaret ediyordu bu söz; hak bilir, fedakâr, cömert, duyarlı ve dürüst bir karakter resmediyordu. Bizim biraz tanıdığımız, biraz da tahayyül ettiğimiz ve çokça özlediğimiz bu resmi hatırlattığı ve gösterdiği için İlhan Başgöz’e şükran borçluyuz. Dünya gözüyle bir daha ne zaman görüşürüz bilemiyorum. Şunu söyleyebiliyorum ancak; kendisi, hatıralar defterimizin en mutena sayfasında yerini aldı.

Öyleyse biz de; uzatmayalım hikâyeti, koparmayalım kıyameti, okuyucumuza vermeyelim zahmeti...

Notlar

- 1 İlhan Başgöz’ün TÜBİTAK destekli *Sedat Veyis Örnek Sözlü Tarih, Biyografi ve Belgelik Çalışması* başlıklı proje kapsamında hazırlanan *Folklor/Edebiyat Dergisi Sedat Veyis Örnek Özel Sayısı* için Sivas’ta düzenlenen etkinlikteki bu konuşması <https://www.youtube.com/watch?v=OMJTUSqhHmg> adresinden izlenebilmektedir.